HALK BİLGİSİ HABERLERİ

Istanbul - Eminönü Halkevi Dil ve Edebiyat şubesi tarafından çıkarılır aylık folklor mecmuası

Yazı İşleri Müdürü : MEHMET HALİT BAYRI

Yıl : 10 **Ağustos 1941** **Sayı : 118**

Halk şairleri hakkında küçük notlar:

ÂŞIK NESİMÎ

Sadettin Nüzhet Ergunun «Bektaşi Şairleri» adlı kitabında (S. 295 - 298) halk şairi Nesimîye ait altı manzume görüyoruz. Bu manzumelere göre, Bektaşi ve Bektaşi edebiyatına mensup olduğunda şüphe kalmıyan Nesimînin zaman ve hayatına dair hemen hiç bilgimiz yoktur. Yalnız onun, 1404 (H. 807) tarihinde Halepte derisi yüzülerek öldürülen meşhur Hurufî şair Seyit İmadeddin Nesimîden ayrı bir şahsiyet olduğu anlaşılıyorsa da, kendisini bu kadar müphem ve basit malûmat ile tanımak elbette kabil değildir. Bir manzumesinde:

Bugün erenlere kurban
Serim meydanda meydanda
Bütün ikrar canım feda
Canım meydanda maydanda.

Mümin olan olur veli
Veli olan olur gani
Nesimîyim yüzün beni
Derim meydanda meydanda.

demek suretile belki de Seyit Nesimî ile manevî münasebetini ve dolayısile onun uğradığı akibeti zevk ve gıpta ile işaret etmek hevesine kapılan şairin, Seyit İmadeddin Nesimînin mahlasını kullanmasında, Esterabadlı Fazlullahın halifesine yaklaşmak ve böylece hurufiliğe temayülünü göstermek isteğine mağlûp olan bir derviş hissi sezilebilir.

Nesimînin neşredilmiş bulunan manzumeleri çok az ve sırf bunlara dayanarak her hangi bir hükme varmak imkânsızdır. Bunun için diğer bazı mahsullerine tesadüf etmek ümidile yaptığımız araştırmalar neticesinde şairin bir manzumesini daha ele geçirmiş bulunuyoruz ki, şudur:

KIZILBAŞ ŞAİRLERİ
XII.

Destanların bir çoğu da ahlâkîdir; öğütler, nasihatlar verirler. Erbabının aşağıdaki destanı bunlardandır. Bu destan pek eski bir mecmuadan alınmıştır:

Nasihat bâbında bir destanım var
Öğren her nesneyi âzâr eyleme
Evvel nasihatım budur tutasın
Kelâmından sakın firar eyleme.

Hakkın emri ile olur cümle iş
Hizmet et ustaya öğrenesin iş
Bu bir hayrullahdır sevdayı ateş
Fikreyle isyanü inkâr eyleme.

İblisin yoluna etme vesvese
Giriftar olunsa ol âşık ye'se
Bir adem ki senden bir iş istese
Vermezsen de bari ikrar eyleme.

Erenler yoluna yolun vardıysa
Aşkın kitabını haber verdiyse
Tariki hikmete aklın erdiyse
Açma sırrın hiç aşikâr eyleme.

Tamaın olmasın dünya maline
Cismin feda eyle Hakkın yoluna
Eğer kâmil isen kendi haline
Sakın bir kimseye zarar eyleme.

Kalbim defter dilim kalem yazarım.
Hakikat emrini duyaldanberi
Yitirdim Leylâmı gurbet gezerim
Mecnun gibi aşka uyaldanberi.

Bize dört kitaptan haber verildi
Kâmil olduk akıl başa derildi
Kâfir şeytan merdut oldu sürüldü
Hakkın dergâhından ....

Çıkıncak mîraca Hazreti İmam
Diledi Mevlâdan ümmetin tamam
Nur ile sarıldı bu cümle âlem
Saadet tacını giyeldenberi.

Mahlasım Nesimî ismim Alidir
Bu çerh dönmektedir sanman halidir
Şükür kalbim iman ile doludur
Cürmü isyanımız bileldenberi.

Sanatının yeni bir örneği olmakla beraber, bize Nesimînin asıl adının «Ali» olduğunu da haber vermesi itibarile ehemmiyetli bir vesıka mahiyetini alan bu manzumeden başka, şairin henüz görülemeyen şiirleri oldukça büyük bir yekûn tutsa gerektir. Bunlar arasında Nesimînin yetiştiği devir ile hüviyetini öğrenmemize fırsat hazırlıyacak olanların bulunması ihtimalden uzak sayılamaz. O cihetle şimdilik yapılacak iş yorulmadan aramak ve usanmadan beklemekten ibarettir.

M. Halit Bayrı

Kemlik edip bir kimseye çatarsan
Dürlü bir kimseye bir taş atarsan
Pazarında pazar canı satarsan
Olur olmaz ile pazar eyleme.

Bir can kendisinde kibir eylese
Hemen hışma gelip hemyüz söylese
Açan bir gül sana zulüm eylese
O da bulur sen intizar eyleme.

Bu dünyada kim olur ise gammaz
Doğru yoldan çıkar olur hilebaz
Baktın bir kelâm ki sana yaramaz
Nafile dinleyip nazar eyleme.

Fikir ermez imiş Hazreti Yezdan
Her tepeye kubbe olmaz asüman
Cümlenin rızkını verici Yezdan
Dil haram eylese ısrar eyleme.

Ademe uymadı İblis âr etti
Hak anın yerini şiddeti nâr etti
Bu cümle âlemi yoktan var etti
Zikrini Mevlâya bizar eyleme.

Erbabiye kimse etmiye benlik
Benlik edenlerde olmaz dizenlik
Dinle nasihatım eyleme kemlik
Dostları kendine ağyar eyleme.

***

Hurafeler, efsaneler, din, mucizeler ve kerametler devrinden sürüklenip gelmiş ve insanların vicdanlarına girerek yerleşmiş bir inatlı inanç vardır ki, o da istikbali keşfetmek, gelecekte ne olacağını anlamak merakıdır. Görülen bir rüyadan, fazla ağlıyan bir çocuktan, fazla gülen bir insandan, açlıktan uluyan bir köpekten, dıvarda gezen bir örümcekten, senenin kıtlık veya bereketli olmasından, hasılı her şeyden vehme düşmek bu merakın neticesidir. Bu geleceği görmek, öğrenmek merakiledir ki ilim adı altında bir takım vasıtalar icat edilmiştir: İlmi havas, İlmi istihraç vesaire... Kahve falı, iskambil falı, el falı, bakla falı gibi fal usulleri de halk arasında cari olagelmiştir. Bunlar şahsa taallûk eder olduktan başka, bir de umumun taliine, bir milletin, hattâ dünya işlerinin istikbaline taallûk edenleri de vardır ki, bunlara «İstihraçname» diyorlar.

İstihraçnameler edebiyata kadar hülûl etmişlerdir. Esasen bunların çoğu manzum olurlar. Bu tarz ve şekli gerek divan ve gerek halk edebiyatçıları kullanmışlardır. Divan edebiyatçıları «kaside» şeklinde, halk edebiyatçıları da «destan» şeklinde istihraçnameler yazmışlardır. Bunlar muamma ve remizlerle doludur. Harfler ve kelimelerden mânalar, tarihler çıkarmak için çok uğraşmak lâzımdır. Bunların meraklıları hurufiliğe kadar sürüklenmişlerdir.

Her yıl bu istihraçnameler, evlerdeki cemiyetlerde, kahvelerdeki toplantılarda okunur: «İşte yaklaştı, bundan murat Mehdidir, yakında kalkacak, Avusturya şöyle olacak, Mısırdan bir halâskâr gelecek» gibi bir takım saçma mütalâalar yapılır, böylece bütün milletlerin mukadderatına istikamet

vermeğe çalışılır. Bu inanışlar yalnız halk arasında değil, orta ve hattâ yüksek tahsil görenler arasında bile vardır.

Hiç unutmam, Umumî harbin başlangıcında Osmanlı hükûmeti tarihî fetvasını almış ve seferberlik ilân etmişti. Artık bu savaşın ne derece mukaddes ve islâmlar için nasıl bir farzı ayın olduğunu, camilerde en tanınmış büyük, âlim hocalar vaızederek anlatıyorlardı. Bu hocaların hangı gün, hangi camilerde vaızedecekleri gazetelerde ilân ediliyordu. Bir Cuma günü meşhur «Ubeydullah» efendinin Ayasofya camiinde vaızedeceğini yine gazeteler ilân etmişti. Ben bu meşhur vâızı değil, hatibi görmek istiyordum. O gün camiye gittim. Hatip kürsüye çıkmış anlatıyordu. Ubeydullah efendi, camilerin esas itibarile ibadethane olmaktan ziyade, müslümanların meşveret ettikleri ve edecekleri bir mahal olduğunu söyledikten sonra sözü harbe intikal ettirerek, bu yapılacak harbin bizim için son bir kurtuluş harbi olduğunu ve nihaî zaferin de bizde kalacağını İbrahim Hakkının bir istihraçnamesinden mânalar çıkararak tebşir ediyordu. O istihraçnamede bir «S» harfi varmış. Bu remiz, bizi idare etmekte ve edecek olan bir zati gösteriyormuş. İşte bu zat Sait Halim Paşa imiş. O istihraçnamenin işaret ettiği zaman ve tarih artık gelmiş.

Şimdi bu istihraçnamelerden bir kaç örnek vereceğiz. Bunların bazı mısralarında kelime eksikliği, vezin düşüklüğü veya kafiye bozukluğu varsa da biz buraya bulduğumuz gibi neklediyoruz. Aşağıdaki istihraçname «Çoban Baba İstihraçnamesi» unvanile halk arasında çok meşhurdur. Bunu «Rıfkı» isminde bir zat yapmış. Fakat bir çobandan menkul imiş. Onun için Çoban Babanın adı kalmış:

Sultan Aziz uyanacak
Kılınç kana boyanacak
Şeriata dayanacak
Temmuz ayı olacaktır.

Tanzimatı bitürürler
Eski hale getürürler
Askerleri götürürler
Az rahatlık olacaktır.

Defterleri hep yazarlar
Cümle hesaba bakarlar
Hainleri hep atarlar
Yedi devlet duyacaktır.

Rıza ağırlığı attı
İki mim rahata yattı
Sanurlar ki hesap bitti
Muharremde olacaktır.

ع , س hep yürüyecek
Ora burayı bulacak
Gelecek sonra gelecek
O da hâkim olacaktır.

Ahmet Mısırdan gelecek
İnce elekten eleyecek
Mısır beraber olacak
O da serasker olacaktır.

Karadağı alacaklar
Çok nufusu kıracaklar
Fransızı kovacaklar
Bir azim cenk olacaktır.

O günleri hep ararlar
Kırkını bire sayarlar
İşlere anı koyarlar
Devlet mamur olacaktır.

Araptan er zuhur eder
Elçiler hep geri gider
Hainlerin işi biter
Topu hep atılacaktır.

Elif ayına uyacak
Çok düşman geri kalacak
Kazan ol vakit kaynıyacak
Dost düşman ayrılacaktır.

Cezayirden imdat gelir
İngiliz kumandan olur
Fransız hem geri durur
Bir çokları uyacaktır.

Haine kâr kalmıyacak
Herkes aldığın verecek
Kimsede hak kalmıyacak
Büyük mizan olacaktır.

Mimi yüz üstü sürürler
Hainin boynun vururlar
Bu hali cümle görürler
Bir rezalet olacaktır.

Elif bunları asacak
Bundan çok adam kalacak
Bu köprüden hep geçecek
Çürük sağlam olacaktır.

Rıfkı bir fakir kişi
Hesapta bitirmiş işi
Bilmem erkek bilmem dişi
O da sonra gelecektir.

Bu sözü diyen çobandır
Eskiden benim babamdır
Batında hem akrabamdır
Hem sualci olacaktır.

Bugün seksen yaşını geçmiş bulunan, her zaman konuştuğum Alpulluda mukim Edirneli Mehmet Hilmi Özerende bulunan büyük bir mecmuanın yüz otuzuncu sahifesinde «Tarihi Şeyh Galip efendi» de bu istihraçname mastururdur, sene 935 kaydile gördüğüm istihraçname de, evvelce anlattığım teze muvafıktır:

Kulak as al haberi
Ey veled at kederi
Keder etme kederden
Çok şey geçer bu serden

Lâkin Allah kerimdir
İbadına rahimdir
Verir amma bir usur
Sonu olur hep yesir

İyi dinle sözlerim
Küpe et tak gûşuna
Sanma bunu destandır
Bundan sırlar iyandır
Görme sözümde kizip
Olur bir gün aşikâr
Yazmışım kavli acip
Tercüman et ey edip
Alamazsan bir haber
Tarih sorarsan eğer
Al kalemi eline
Tak dividi beline
Eyle hesabı ebced
Ey veledi âli ced
Bu haberin senesin
Böyle ara bulasın
Yetürdüğün başını
Al zammet ana şını
İki birle dubara
Pek yakındır yok ara
Geçirdin sen o işi
Ey gani kutlu kişi
İşte bu tarihi gör
Bundan evvelini sor
Şarktan çıkacak Ye'cûc
Anın muini Me'cûc
Göçürün gerçi cismi
Tizde duyuldu ismi
Ufak amma arslandır
Saye endazi şandır
Ortağı yeni dünya
Gönderir çok donanma
Say eder İngiltere
Düşürmez anı yere
Orda kurulur mahşer
Kanla dolar bahrü ber
Buzdan çıkar ayılar
Yaramaz işe anlar
Birikürler sürerler
Deniz derya geçerler

Yürü ey âli Osman
Sen de al bugün de şan
İsmini sorun şahın
Sayesidir Allahın
Nedir bilmem adını
Şöyle duydum yadını
İki yüz kırk beş gelür
Devlet şanını bulur
Ey şehi vâlâ mekân
Çektiğin eyle nisyan
Korkma senindir meydan
Allahın nusrı iyan
Kevkebi bahtın doğar
Garbe ziyasın salar
Askerini tiz yürüt
Zapteyle yer ile yurt
Evvel senindir Yunan
Karadağla Sırbistan
Edirneye çok Bulgar
Kasd idüp eyler ilgar
Yürü ey sen çeriye
Bakmasunlar geriye
Çaldırıp tabl ile kûs
Titresin Elengerus
Kara yüzlüler yürür
O da ettiğin bulur
Yürür seninle hemen
Nemçe ile Alaman
Zapteyle gûhı kafı
Seninle hak eltafı
Çek Kırıma askeri
İstilâ et o yeri
Tâbi sana Türkistan
Ulahla Bulgaristan
Getir «ha» yı Mısırdan
Yardım gelir Hızırdan
Şamdan gelir bir çeri
Zapteder bahrü beri
İki mimdır harfi beş
Ona olmaz kimse eş

SİN SİN OYUNU

Samsun, Sinop, Amasya, Çorum, Yozgat ve havalisinde oynanan mahallî oyunlardan biridir. Bu oyuna, Çorum havalisinde (Zamah - Zamak) oyunu da derler. Sin Sin oyunu, bilhassa düğünlerde gece vakti yalnız köy delikanlıları tarafından toplu olarak oynanır. Oyuna davul, zurna refakat eder. Düğün gecesi, düğün evinin önündeki bir meydanlığa ateş konur. Bu ateşin üzerine uzun uzun odunlar mahrut şeklinde çatılır. Ateş alarak yanan bu odunlar etrafı aydınlatır. Oyun oynıyacak gençler, seyircilerin arasına

---

Müttefikane tedbir
Eyler bu iki müşir
Bunlar aşar dağları
Sonra da ırmakları
Eski hududu bulur
Birisi şehit olur
Yedi ellidir biri
İki yüz beş diğeri
Sin mihrin olsun hasıl
Reisin ferdi kâmil
Yahşi beyle Afgandan
Asker gelir o yandan
Bunlar ederler tedbir
Her an davayı teshir
Selâm eder ittifak
Aradan kalkar nifak
Verdiğini al geri
Her yere çık müşteri
Moğolistandan asker

Çıkıp çok yer fetheder
Gönder kâfiri harbe
Yarar anlar her darbe
Moğolların mimini
Cavaların cimini
Al bir isim et icat
Onu eyle daim yad
Avradın aynını tut
Onu güzelce zaptet
Yordanın nununu al
Onu ara yere sal
Beş yüz olursa sıfır
Müslim olur o kâfir
Gösterme sen rehavet
Bunda lâzım cesaret
Sevindir merdi meydan
Ey padişahı devran
Nash eder Rumî Baba
Sakın deme acaba.

İşte istihraçnameler bu nevi şeylerdir. Bunlar Osmanlı tarihinde, büyük şahsiyetlerin hayatlarında olduğu gibi, devletin siyasetinde de tesirler göstermişlerdir. Şahsî işlerde hastaya bakmak, yola çıkmak keyfiyetlerinde olduğu gibi, devlet işlerinde de harbe başlamak, devletlere nota vermek ve elçi kabul etmek gibi hususlarda eşref saat gözlemek itiyatları hasıl olmuştur.

Vâhit Lütfî Salcı

ŞAİR AYNÎ

Ayıntapta bulunurken muhtelif cönklerden, başka başka şairlere ait destanlar, koşmalar, nefesler, türküler gibi bir çok manzum parçalarla folklora ait bir çok malzeme toplamıştım. Bu cönklerde (Aynî) isminde bir şair ismine de rastlamış, bir kaç koşma ve nefes yazmıştım. Bu şairi ilkin Ayıntaplı meşhur mevlevî ve Bâbıâli hocası adile şöhret bulan (Hüseyin Aynî) efendi sanmıştım. Fakat Hüseyin Aynî efendinin divanile hayat, eser,

---

dağınık olarak karışırlar ve ateşin etrafında bir daire teşkil ederler. Bir genç ortaya ateşin karşısına geçer ve ayaklarını davulun temposuna uydurarak münavebe ile birer ayağının üzerinde sıçrıyarak raksetmeğe başlar. İlk defa ortaya çıkarak oynamağa başlıyan bu genç, ateşin etrafında bir daire halinde toplanan halk arasından birdenbire meydana çıkacak her hangi bir oyuncu tarafından anî olarak yakalanmamak için çok müteyakkız bulunmağa ve etrafını kontrol etmek için daima cephe değiştirerek oynamağa mecburdur. Oyunun gayesi oyuncuları, oynarken bile daima ihtiyatkâr bulunmağa teşvik etmek ve dikkatlerini tenmiye etmektir.

Oynıyan genç, birdenbire ortaya atılan diğer bir oyuncu tarafından yakalanmamak için derhal kaçar, kaçmazsa yakalanır ve diğerleri arasına karışır. Kendisini oyundan çıkaran genç ile aralarında rekabet uyanır. Biri yakalamak, diğeri yakalanmamak için çalışırlar. Ortaya atılan oyuncu, oynamakta olan genci ister yakalasın, ister yakalamasın oyuna kendisi devam eder. Yakalarsa fazla olarak ona bir yumruk vurmuş olur. Yumruğu yiyen oyuncu intikamını almak için fırsat gözliyecektir. Oyun bu şekilde ateş kararıncaya kadar devam eder. Ateş sönmek üzere iken bütün oyuncular serçe parmaklarile tutuşarak, davul ve zurnayı da aralarına almak şartile aynı tempo ile aynı figürde raksederler. Raksın muhtelif figürleri yoktur. Basit bir şekilde tempoya uymaktan ibarettir. Maksat oynarken, her hangi bir taraftan anî olarak gelecek darbeyi yememektir. Hepsinin toplu olarak çepeçevre yaptıkları raksa da «Haley - Halay» ismi veriliyor. İşte ateşin kararmağa yüz tuttuğu bir sırada oyunculardan birisi «Haley - Halay çevirelim» diye bağırır ve sonra birleşirler. Oyunun kendisine mahsus bir şarkısı yoktur. Zurnanın çalmış olduğu havayı nota ile tesbit etmek lâzım gelir.

M. Şakir Ülkütaşır

ahlâk ve karakterini tetkik ettiğim zaman bunların ayrı ayrı şahsiyetler olduğu neticesine vardım.

Bu şair Aynînin Ayıntaplı olduğuna şu iki sebepten dolayı hükmetmek hatalı olmaz.

Aynî umumiyetle Ayıntaplılara verilen bir lakaptır. Ayıntap, şimdiye kadar tarihî Bedreddin Mahmut Aynî, (vefatı 855 H.), mevlevî Hüseyin Aynî (vefatı 1253 H.) gibi meşhur adamlar ile Aynî Zeyneddin, ve X uncu asır şairlerinden diğer bir Aynî daha yetiştirmiştir.

Kendisinden bahsettiğimiz Aynînin eserlerine ancak Ayıntapta gördüğümüz cönklerde tesadüf etmiş olduğumuz ve başka hiç bir yerde kendisinden bahsedildiğini görmediğimiz içindir ki bu zatın Ayıntaplı olduğu neticesine varıyoruz.

Aynînin eserlerine nazaran beştaşi tarikatine mensubiyeti anlaşılmaktadır. Nefesleri, koşmaları samimî ve kuvvetlidir. Aynî hem aruz ve hem de hece veznile şiirler yazmıştır. Elde edebildiğimiz bir kaç eserini neşrediyoruz:

GAZEL

Dem çeküp hasrette dil-i devranı gördüm ağlarım
Bir azim hengâm olup hicranı gördüm ağlarım.
Kûşei vahdetteyim ki kimse bilmez halimi
Nar-ı firkatta yanub suzanı gördüm ağlarım.
Göz göz oldu dertli sinem Hazreti Eyyub gibi
Derdimin dermanı ol Lokmanı gördüm ağlarım.
Per urub gezdim cihanı Leylây-i Mecnun gibi
Dehr içinde ehl-i aşk sultanı gördüm ağlarım.
Çâk eden aklım başımdan camı cemden sevdiğim
Ayniya, aşk çektiğim cânânı gördüm ağlarım.

NEFES

Feryat eder bülbül vakti seherde
Bu bağı âlemde gülşen içinde.
Ol nakşi zineti şems-ü kamerde
Bunca ehl-i kâmil irfan içinde.

Hak sırrı esrarının kânına erüb
Kırklar şerbetinin camına erüb
Tarikat râhına ikrarım verüb
Hâk ile yeksanım biryan içinde.

Aynî gibi var mıdır kemter
Kadimidir elinde tığ ile teber
Sensin âşıkların paki mugabber
Üçler, yediler, kırklar içinde.

BURDUR DÜĞÜNLERİ
I.

Evlenmek istiyen gencin annesi veya akrabalarından bir kaç kadın, intihap ettikleri kızın evine (görücülüğe) giderler. Kız evi gelenleri, misafir alma an'anesine göre güler yüz ve tatlılıkla misafir odasına veya en temiz bir odaya alırlar. Kız kahve getirmeden evvel gelenlerin ellerini öper ve bir müddet sonra kahveyi getirir. Kahve içilirken görücüler fincanların boşalmasını bekliyen kızın güzelliğine, kaşına, göğsüne, vücut biçimine bakarlar. Eskidenberi takip edildiği için münasip görülürse kızı annesinden başka bir gün isterler. Oğlan kızı görmek arzu eder. Mahrem bir surette kız oğlana gösterilir ve iki büyük zat ve hoca kızı babasından istemeğe giderler.

KOŞMA

Böyle bir âfet-i devranı gördüm
Adalet sahibi sultana benzer
Yazup arzühalim eline verdim
Derdimin dermanı Lokmana benzer.

Bu sebepten terkeyledim vatanı, ili
Çağlayıp akmada didemin seli
Şeyda bülbül gibi şakıyor dili
Ol cemal-i nurı gülşene benzer.

Vasfeder Aynîya kaşları yayı
Ruhları gül gonca gazeli muyı
Firdevs-i âlâdan inmiştir soyu
Bir nakşı huriye gılmana benzer.

*

Seriri izzette ziyaretim bu
Dost cemali bana ayan beyandır
Kalp evi kıblegâh meskenimiz hu
Her yüzde perdeler sırrı nihandır.

Hak birdir inandım amentübillah
....

Biçare âşıkı fisebilûllah
Hak sırrı esrara kalbimde nihandır.

Bir mesti medhûşum ey âşık geda
Aynı hakikatta olmuşum peyda
Ric'at menzilim aliyülâlâ
Bu sırra kudretim hem nişandır.

*

Deryayı ummanda esir kalmışım
Bu sebepten rüzgâr vermesin yarab
Bahri aşka lâyık olup dalmışım
Zerrece bu halim sürmesin yarab.

Hüdayı rabbanî kulundan geçmez
Yelken olmayınca sefine uçmaz
Eylerim münacat duamız geçmez
Bir kulun geniye girmesin yarab.

Ayniya hasrettir servi siminde
....
Zerreveş kalmışım gemi içinde
Cemali behiştim söylenmesin yarab.

Hikmet Turhan Dağlıoğlu

Kız evinden arzu uyandığı için gelenlere hürmet edilir, şekerli kahve ikram olunur. Kızı vermek istemedikleri takdirde birinci defa istemiye gelen kadınlara (Nasibinizi başka yerden arayınız) mealinde söz söylenir.

Hoca kızın babasına: (Bâisi cemiyetten maksadımız mâreâhül müminune hasenen fehüve indallâhü hasenün) muktezasınca Allahın emri, Peygamberin kavli, imâmı âzam efendimizin içtihadına tebean kerimeniz hanımı...... a münasip gördük... diyerek meseleyi açar.

Tabiî müsbet bir cevap alacakları için müsterihtirler. Bu kız isteme işi bittikten sonra tayin edilen muayyen bir günde oğlan evi kız evine şerbet içmeğe (nişan takmaya) gelir. Geliş alayı, gece olduğu için fenerlerle olur ve 50-150 kişi kadardır. Gece yapılacak masraf oğlan evinden gelir. O gece mahallî çalgılarla (tef, ut, cümbüşle) eğlenilir ve ılık şerbetler içilir. Bu şerbetten ayrı bir yerde oğlana da gider. Götüren, oğlandan bahşış alır. Kız evi ise başka bir gün oğlan evine nişan takmıya gider. Gelenler —erkense— yemeklerle ağırlanırlar. Nişanda oğlan evi kıza münasip bir hediye verir —beşi bir yerde, altın yüzük, elmaş gerdanlık, gül elmas— gibi. Ayrıca kıza entari, ayakkabı, baş örtüsü ve iç çamaşırı alır. Kız evi ise oğlana gömlek, kıravat, mendil, fanilâ gönderir. Düğün uzarsa ve araya ramazan bayramı girerse baklava; kurban bayramında yünleri boyanmış, şekerler takılmış koyun, ruzu hızırda kuzu gibi hediyeler kız evine gönderilir. Kuzu ve koyun kesilerek oğlan evi ve yakın akrabaları davet edilerek, tatlılıkla yenilir. Ramazan bayramında ise kız evi oğlan evine baklavaya karşılık tatlı veya başka bir eşya gönderir. Bu sırada iş bozulursa yenilen, içilenden mâda diğer hediyeler iade olunur.

Nikâhtan evvel oğlanın kıza takacağı hediyeler konuşulur. Yukarıda sayılan hediyelerden takılır. Bu zamanda uyuşulamıyarak ayrılındığı vâkidir. Kız ise çeyizini evvelden hazırlamıştır, eksikse tamamlar. Şunlardır: 40 çift muhtelif çorap, 10 tane iç çamaşırı, 1-2 kat yatak, 6-12 kapaklı sahan, billûra ait 20 şerabî ve başka renklerde billûrlar, çay takımı, 10 çorba kâsesi, 6 çukur kayık kâse, ayaklı lâmba, 2 el lâmbası, 2 vazo, karlık, 5 büyük tabak, hamam takımı, ceviz ağacından yapılmış çamaşır sandığı, ve güvey elbisesi, palto, şapka, ayakkabı, gömlek, çamaşır, kıravat...

Güveyiye ait eşya Perşembe günü tıraş olurken gelir.

Muayene ve düğün izin kâğıdı alındıktan sonra Cuma günü düğüne başlanır. Çengi, tefci kadınlar kız ve oğlan evinde düğünü çalgı ve türkülerile ilân ederler.

Cumartesi günü okuyucular, davetçiler çıkarak düğüne davet ederler

Anadolu Masalları:

DÜNYA GÜZELİ

Bir varmış, bir yokmuş. Fakir bir adamın, bir oğlu varmış. Adam oğlunu bir kunduracının yanına çırak olarak vermiş, kendisi ölmüşmüş.

Oğlan, burada çalıştıkça müşterilerden bahşış almağa başlamış. Annesinden bu paraları koymak için bir kese istemiş. Kadın da kocasından kalan bir keseyi oğluna vermiş.

Çocuk aldığı parayı bu keseye koyarmış. Fakat oğlan keseye bir kuruş koyduğu zaman, sabahleyin bakınca keseyi ağzına kadar para dolu bulurmuş. Oğlan bu hali kimseye anlatmamış.

Bir gün ustası İstanbula mal almağa gitmiş. O gittikten sonra çocuk tellal çağırtmış:

— Her kim ayakkabı alacaksa bizim mağazaya gelsin! El beşe veriyorsa ben ikiye vereceğim! Diye tellâlı dolaştırmış.

Zengin geldikçe vermemiş. Fakirlere vermiş. Bunu gören komşular ve ustasının esnaf arkadaşları oğlanı delirdi diyerek ustasına telgraf çekmişler:

— Gel! Çırak bütün dükkânı boşalttı. Beş liralık ayakkabıyı iki liraya vermeğe başladı. İflâs edeceksin, demişler.

Usta İstanbuldan mal almadan geri dönmüş. Bir de ne görsün? Mağazada bir şey kalmamış. Çırağa demiş ki:

— Ne yaptın? Çıkar bakalım hesapları...

Buna karşı çırak demiş ki:

— Ustacığım, sen ne istiyorsun? İstediğin para değil mi? Al para...

Ustasının bütün masarifini vererek çıkmış.

Evine gelmiş. Annesine demiş ki:

— Anneciğim, ben bir at alıp seyahata çıkacağım...

Atı almış. Bir terki bağlamış, yola çıkmış.

Gittiği yolun üzerinde bir kahveye tesadüf etmiş. Orada oturarak bir kahve içmek istemiş. Kahvede otururken bir kaç atlı geçmiş. Oğlan kahveciye sormuş:

---

ve şu cümleyi her evde tekrar ederler: (Salı hamam, Çarşamba kına gecesine, Perşembe gelin almıya, Cuma gelin yanına) buyurun... Bu suretle düğün tutulmuş ve başlamış olur...

İbrahim Zeki Burdurlu

— Bu atlılar kimlerdir? Nereye gidiyorlar?

Kahveci oğlana:

— Burada dünya güzeli isminde bir kız vardır, demiş, o kızın yüzünü görmek için beş yüz lira verirler. Bu adamlar oraya gidiyorlar.

Oğlan sormuş:

— Peki, demiş. Bu dünya güzeli ne taraftadır?

Kahveci demiş ki:

— Bu yoldan gidersen görürsün! Bir saray vardır. Oradadır.

Oğlan hemen atına binerek yola revan olmuş. Dünya güzelinin sarayına varmış. Dünya güzeline bir defa bakıp beş yüz lira vermiş.

Oradaki cariyelere sormuş:

— Dünya güzelinin yanına çıkmak, onunla konuşmak mümkün mü?

Cariyeler demişler ki:

— Ağa, bin kayme verirsen sana göğsünü gösterir.

O sırada çocuk kesesine bir lira koymuş. Bu bir lira biraz sonra bin lira olmuş. Bu parayı onlara vermiş. Dünya güzelini göğsüne kadar görmüş. Sonra demiş ki:

— Bunun yanında yarım saat kadar kalmak kaç paradır?

Cariyeler demişler ki:

— Onu siz bilirsiniz. İkinizin arasında bir iştir. Bu kadar parayı veren daha fazlasını da verir...

Cariyeler çıkıp dünya güzeline söylemişler:

— Bu adam sizin yanınıza çıkarak yarım saat veya bir saat kalmak istiyor.

Dünya güzeli de:

— Peki, demiş. Bir torba altını varsa gelsin.

Bunu duyan oğlan bir gecede bir iki torba para yapmış. Sabahleyin dünya güzelinin yanına varmış, demiş ki:

— İstediğiniz kadar parayı vereceğim. Sizinle yarım saat kadar kalmak istiyorum. Dünya güzeli bunu içeri almış. Dünya güzeli kendi kendine demiş ki:

Bunda bir para kuyusu var. Bunu anlamak için şuna bir iş yapayım... Oğlanı yukarı çıkarmış, onunla bir saat kadar konuşmuş. Sonra demiş ki:

— Bu akşam bizde misafir olacaksınız.

Oğlan razı olmuş. O gittikten sonra dünya güzeli cariyelerine:

— Bizim bu civarda demiş, bu kadar zengin var, fakat hiç biri bunun kadar değil. Bunun bir tılsımı var. Bunu nasıl öğreneceğiz?

Akşam olunca oğlan gelmiş, dünya güzelile karşılıklı içmeğe başlamışlar. Al aşağı, vur yukarı adam akıllı içmişler. Oğlan sarhoş olduktan sonra dünya güzeli sormuş:

— Sen bu kadar parayı nereden buluyorsun? Bir hazinen mi var, yoksa bir tılsımın mı? Bana göstermez misin?

Oğlan dünya güzeline cevap vermiş:

— Bir kuruşunuz varsa verin.

Dünya güzeli çıkarıp bir kuruş vermiş. Oğlan keseyi çıkararak o kuruşu içine koymuş. Kesenin ağzını bağlıyarak orta yere atmış. Dünya güzeli bir de ne görsün? Aynı dakikada kese kuruşla dolmuş.. Onu boşaltıp bu sefer lira koymuşlar, aynı şekilde kese bu sefer lira ile dolmuş.

Oğlan çok sarhoş olduğundan, dünya güzeli bu keseyi almış. Oğlanı çırçıplak soyarak emir vermiş:

— Götürün bunu, atın!

Halayıklar bunu götürüp dere kenarına atmışlar. Oğlan orada ayılıncaya kadar yatmış. Ayıldıktan sonra bir de ne görsün? Kendisi Çırçıpıldak, şahı merden, tiğ teber kalmış. Sabahleyin doğru memleketine dönmüş.

Annesine:

— Anneciğim, demiş. Babamdan kalma başka bir şey yok mu?

Kadın:

— Oğlum, diye cevap vermiş. Hiç bir şey yok. Babanın nesi vardı ki?

Sonra kadın düşünmüş, aklına gelmiş:

— Ha oğlum, demiş, babanın bir keçesi vardı. Şuradadır.

Oğlan bu keçeyi almış. Aynanın karşısına geçmiş. Sırtına, ayaklarının altına koymuş. En nihayet başına almış. Fakat o sırada kendisini aynada görememiş. Annesinin yanına varmış:

— Anneciğim, demiş. Karnım aç, bana yiyecek bir şey yok mu?

Annesi demiş ki:

— Şurada bir parça yiyecek var, yersin! Ama sen neredesin? Seni göremiyorum...

Oğlan:

— Anneciğim, demiş, yanındayım ya işte! Görmüyor musun beni?

Başından keçeyi çıkarmış. Annesinin yanında olmuş. Bu suretle oğlan kendi kendine demiş ki:

— Ulan dünya güzeli. Şimdi halin haraptır...

Yemeği yedikten sonra annesine demiş ki:

— Anneciğim, Allaha ısmarladık. Ya Allah bana verecek veya ona..

Oğlan çıkmış. Bütün şehirleri dolaşmış. Bankalardaki paraları toplamış. Kimse bunu görememiş. Aldığı paraların hepsini dünya güzeline vermiş. Dünya güzeli bununla başa çıkamadığı için demiş ki:

— Biz bunu gene sarhoş edelim. Sırrını öğrenelim..

Bir gün yine bunu davet etmiş. Müthiş sarhoş yapmış, sormuş:

— Bu paraları nereden buluyorsun? Senin hazinen mi var? Sen kimin oğlusun?

Oğlan cevap vermiş:

— Hazinemiz falan yok. Şu keçe var. Ben bu keçe sayesinde paraları buluyorum..

Kızın yanında keçeyi başına giymiş. Kıza demiş ki:

— Beni görüyor musun?

O da:

— Hayır görmüyorum, neredesin sen, diye sormuş.

Oğlan keçeyi başından çıkarmış, kızın başına geçirmiş. Bu sefer oğlan sormuş:

— Ben seni göremiyorum. Nereye gittin?

Dünya güzeli bir kahkaha atmış, demiş ki:

— Senin bu sefer de işin haraptır.

Oğlanı yine müthiş sarhoş ederek keçeyi elinden almış, çırçıpıldak ederek dereye attırmış.

Oğlan derede ayılıncaya kadar yatmış. Ayıldıktan sonra kendisini perişan bir vaziyette bulmuş. Gene annesinin yanına dönmüş. Demiş ki:

— Anneciğim, babamdan kalma başka bir şey yok mu?

Annesi cevap vermiş:

— İşte, demiş, şurada ufak, kırık bir düdük var.

Oğlan bu düdüğü almış. Bir üfürmüş. Elinde koca tokmaklı bir arap meydana gelmiş:

— Emret! demiş.

Oğlan korkusundan şaşırmış:

Bir müddet düşündükten sonra, oğlan demiş ki:

— Ben bu arabı bulduğum halde niçin git dedim. Ne istesem bu bana getirir. Bunu tekrar çağırayım..

Düdüğü üfürmüş, arap gelmiş:

— Emret! demiş.

O zaman oğlan:

— Git, demiş, bana şu kadar para bul!

Arap gitmiş, ona istediği kadar para bularak getirmiş. Oğlan paraları alıp yine dünya güzeline gitmiş. Bu sefer daha fazla para verip onunla eğlenmek istemiş.

Dünya güzeli, bunun bu paraları nereden bulduğunu anlamak için, bunu yine içkiye davet etmiş. Oğlanı müthiş sarhoş ettikten sonra sormuş:

— Bunca parayı sen nerede buluyorsun? Bir adamın hazinesi olsa yine bu para biterdi. Sen bitiremedin...

Oğlan düdüğü çıkararak üfürmüş. Kocaman, eli topuzlu bir arap:

— Emret! diye ortaya çıkmış.

Dünya güzeli:

— Aman istemem, gitsin! diye bağırmış.

Oğlan da araba izin vermiş, arap gitmiş. Tabiî oğlan sarhoş. Dünya güzeli düdüğü bunun elinden almış, gene çırçıpıldak yaptırmış. Kayıkla denizden öbür tarafa attırmış. Orası ormanlıkmış.

Oğlan ayıldıktan sonra bir de ne görsün? tiğ teber, şahı merdan orada yatıyor... Kalkmış, ormanlığın içinde gezerken bir meyve ağacı görmüş. Bu meyve elma imiş. Bu elma ne güzel diyerek bir tane yemiş. Yediği zaman eşek olmuş, kendi kendine:

— Bulduk başımıza belâyı, demiş..

Yürürken bir meyveye daha rastlamış. Kendi kendine:

— Nasıl olsa oldu bu, demiş; bir de şundan yiyeyim de ne olursa olsun!, Bir de ondan yiyince bu sefer insan olmuş.

Geriye dönerek iri elmadan bir kaç tane almış. Bir kaç tane de ufak elmadan koparmış, yanına almış. Gene yürümeğe başlamış. Bu sefer beyaz bir incire tesadüf etmiş. Ondan da yemiş. Bir kaç dakika sonra kafasında boynuz peyda olmuş. Ağaçlara çarparak boynuzu kırdığı halde bir türlü küçülmemiş. Derken gezmeğe başlamış. Bu defa siyah bir incire tesadüf etmiş. Bir tane de ondan yemiş. Boynuzları ânide kaybolmuş. Bu incirlerden de koparak torbasına koymuş. Bir yolunu bularak karşıya geçmiş Saraya doğru giderken, bunu tanıyanlar dünya güzeline haber vermişler:

— Senin serseri, demişler, çırçıpıldak buraya geliyor..

Dünya güzeli ne baksın ki, hakikaten geliyor.

Oğlan sarayın önüne geldikten sonra, iri elmayı çıkarıp demiş ki:

— Ben bu sefer cennete gittim. Bunları kopardım. Bunlar cennet tamamıdır. Eğer dünya güzeli müsaade ederse, ben bunları kendi elimle ona yedireceğim...

Cariyeler koşarak dünya güzeline bunları söylemişler. Dünya güzeli de

pencereden bakınca görmüş ki, hakikaten güzel meyveler.. Oğlanın yukarı gelmesine müsaade etmiş. Oğlan yukarıya çıkarak elmayı ona yedirmiş. Dünya güzeli bir eşek olmuş. Oğlan oradan çıkıp gitmiş.

Cariyeler, dünya güzelinin odadan çıkmadığını görünce, odaya koşmuşlar. Bir de ne görsünler? Dünya güzeli eşek olmuş.. Bağrışmağa başlamışlar. Oğlanı tutup getirmişler. Küçük elmadan dünya güzeline yedirerek insan etmişler. Oğlan bu sefer:

— Bu da şifadır, diyerek bir beyaz incir vermiş.

Dünya güzeli inciri yemiş, oğlan çıkıp gitmiş.

Oranın padişahına dünya güzeli haber göndermiş. Başıma şu felâket geldi; bana acele doktor vesaire gönder, diye...

Padişah bu dünya güzeline adam göndermeğe mecburmuş. Çünkü dünya güzeli bu padişahın hazinesine her sene para verirmiş. Bütün doktorlar gelmişler. Çıkan boynuzları kesmişler. Fakat daha bir tarafını kesmeden diğer tarafından çıkıyormuş.

Padişah dünya güzelini kendi sarayına istetmiş. Balkondan suratı beş yüz liraya görünen dünya güzelinin sokak ortasında okkası on paraya inmiş. Bunu gören halk bağrışmağa başlamışlar:

— Dünya güzeline bu beş yüz lira acaba boynuzları için mi veriliyordu?

Dünya güzeli padişahın yanına varmış. Padişah buna bir çare bulamayınca demiş ki:

— Sen bu derdi nereden buldun?

Dünya güzeli demiş ki:

— Bir senedir bana bir adam dadandı. Kese verdi, keçe verdi, düdük verdi. Bu sefer de gitti bir meyve buldu, geldi. Bu meyveyi senin için cennetten getirdim diyerek bana yedirdi, eşek oldum. Başka bir şey yedirdi, insan etti. Bu da sana şifadır diyerek bir beyaz incir yedirdi, bıraktı, gitti. Boynuzlarım çıktı. Ne yapdı ise bana bu adam yaptı.

Padişah derhal adam çıkartarak bu adamı buldurmuş. Ona demiş ki:

— Oğlum, sen buna niçin böyle yaptın? Bunun çaresi neyse yapıver. Yazıktır. İstersen bunu sana nikâh edeyim..

Oğlan demiş ki:

— Benim bunda bir kesem, bir keçem, bir de düdüğüm var. Bunları versin. Sonra ben buna dünya kadar para vermiştim, onları da versin! Bana geleceğine dair sizin yanınızda ant içsin! Ben o zaman bunu iyi ederim.

Padişah bunun istediklerini aldırmış. Kızı buna nikâhlamış. Oğlan buna siyah incirden yedirmiş. Kızın boynuzları dökülmüş. Kızı alıp gitmiş.

Yolda giderken kıza demiş ki:

— Ah şekerim, ben seni bu kadar üzdüm ama, kusuruma bakma! Susuzluğun geçsin, şu meyveyi yiyiver.

Güzellikle elmayı yedirmiş ve eşek etmiş. Hemen eşeğin üzerine binerek başka bir memlekete çekmiş. O memlekete girdiği zaman ne görsün ki, mezarlığın dört dıvarı yıkıkmış. O memleketin valisine vararak demiş ki:

— Af buyurun! Bizim size karşı bir ricamız var. Benim annem, babam öldü. Memleketimde bir hayır yapamadım ve hayır yapacak kadar iktidarım yoktu. Sizin mezarlığı viran gördüm. Benim güzel hayvanım var. Taşın kırılması sizden, çekmesi benden. Bu mezarlığın dıvarlarını yapalım..

Vâli de bunu muvafık görmüş. Taşı kırdırmış. Oğlan başlamış çekmeğe... Gündüzleri taş çekermiş. Gece olunca küçük elmayı yedirirmiş, kızı koynuna alırmış.

Bir kaç gün sonra, oğlanın yattığı hanın çırağı bunu görmüş. Ustasına demiş ki:

— Ustacığım, sana bir şey söyliyeceğim ama, dövmiyeceğine söz ver..

Ustası söz vermiş.

Oğlan:

— Ustacığım, demiş. Bizim mezarlığın taşını çeken oğlanın eşeği öyle bir güzel kız ki tarif edemem...

Ustası kızarak çırağı kovmuş.

Sonra kendi kendine, belki yalan değildir, diyerek gizlenmiş. Bir de ne görsün? Gece el ayak çekildikten sonra oğlan damdan bir güzel kız getirmiş. Hancı başı hemen ahıra bakmış, eşek yok. Anlamış ki o kız bir eşek.

Bunu gidip vâliye haber vermiş:

— Bizim mezarlığın taşını taşıyan eşek, demiş, eşek değil bir kızdır.

Vâli kızmış:

— Bu adam delidir, demiş. Çabuk zindana atın!..

Adamı zindana atmışlar. Fakat vâli bey kendi kendine demiş ki:

— Olur ya belki doğrudur. Şunu tahkik ettireyim..

Bir kaç adam göndermiş. Adamlar gündüzden ahırın bir kenarına saklanmışlar. Akşam olunca oğlan gelmiş. Eşeğini bağlamış, yukarı çıkmış. Geç vakit aşağı inerek küçük elmadan yedirmiş. Onu insan etmiş. Güzel bir kız olarak odasına almış.

Bunu gören memurlar vâliye haber vermişler. Vâli gelmiş, ahıra girmiş. Eşeği görememiş. Oğlanın yattığı odaya varmışlar. Bir de ne görsün? Karı koca yatıyorlar..

HALK TABİRLERİ
IV.

379 — Başlı başına.
380 — Başının etini yemek.
381 — Baş göstermek.
382 — Başından büyük halt etmek.
383 — Başında kavak yeli esmek.
384 — Başının çaresini aramak.
385 — Başına hasır yakmak.
386 — Başına çelenk takmak.
387 — Başına toplamak.
388 — Başına kakmak.
389 — Başını istediği taşa vurmak.
390 — Başını alıp gitmek.
391 — Başını ortaya koymak.
392 — Başını taştan taşa vurmak.
393 — Başını meydana koymak (kellesi koltuğunda).
394 — Başını gözünü yarmak.
395 — Başa baş.
396 — Başının çaresine bakmak.
397 — Başına hasır takmak.
398 — Başa çıkmak.
399 — Başa çıkarmak.
400 — Başa geçmek.
401 — Başa gelen.
402 — Başı açık.
403 — Başı bozuk.
404 — Başı boş.
405 — Başı duvara değmek.
406 — Başı göğe değmek.
407 — Başı göğe ermek.
408 — Başı nâre yanmak.
409 — Bastığı yerde ot bitmemek.
410 — Baskı altına almak
411 — Basma kalıp.
412 — Bağrına taş basmak
413 — Bâlâdan uçmak.
414 — Baldırı çıplak.
415 — Baltayı asmak.
416 — Balta girmemiş orman.
417 — Baltaya tükürmek.
418 — Baltayı taşa vurmak.
419 — Balık kavağa çıktığı vakit.
420 — Ballandırmak.
421 — Balmumu yapıştırmak.
422 — Bamteline basmak.
423 — Bet beniz.

Bunları uyandırmışlar. Vâlinin makamına götürmüşler. Vali demiş ki:

— Oğlum, sen bu kadar hakareti niçin yapıyorsun?

Oğlan hepsini anlatmış. Vâli buna hak vermiş:

— Ama, demiş, bu güzel bir kızdır. Sen bunun kabahatini affet. Ben sizi evlendireyim..

Vâli bunları nikâh edip birbirlerine vermiş. Onlar ermiş muradına biz çıkalım samanlık damına.

Naki Tezel

NOT — Bu masal, Dinarın Dikici köyünden 27 yaşında Mehmet oğlu İbrahim Tunçerden tesbit olunmuştur. Kendisi, masalı bir kaç gün evvel Mucurlu Seyfullah Eti'den dinlediğini söylemiştir.

424 — Biçak kemiğe dayanmak.
425 — Bir atıp iki vurmak.
426 — Bir avazı yerde, bir avazı gökte.
427 — Bir avuç kanını içmek.
428 — Berberliği birisinin başında öğrenmek.
429 — Bir ayağı çukurda.
430 — Bir ipte durmamak.
431 — Bir baltaya sap olmak.
432 — Bir paralık etmek, olmak.
433 — Bir pire için bir yorgan yakmak.
434 — Bir dalda durmamak.
435 — Bir deliğe işemek.
436 — Bir düşeş.
437 — Bir dikiş kalmak.
438 — Bir sözü iki olmamak.
439 — Bir taşla iki kuş vurmak.
440 — Bir tabak şeftali.
441 — Bir fena yeri boylamak.
44 — Bir kaba koyamamak, kotaramamak.
443 — Bir karış suda boğulmak.
Bir kaşık suda boğulmak.
444 — Bir kulak için bir deve boğazlamak.
445 — Bir kulağından girip bir kulağından çıkmak.
446 — Bir Köroğlu bir Ayvaz.
447 — Burnundan kıl aldırmak.
448 — Burnundan gelmek.
449 — Burnunu sokmak.
450 — Burnunu yere sürmek.
451 — Burnu büyük.
452 — Burnunun dibinde.
453 — Burnu Kaf dağında
454 — Burnunu kırmak.
455 — Burnu karnında.
456 — Bir yastığa baş koymak.
457 — Birbirine girmek.
458 — Birisile baş hoş olmamak.
459 — Bizden bin.
460 — Birisinin kılıcını sallamak.
461 — Bağdat harap.
462 — Bey gibi geçinmek.
463 — Buluttan nem kapmak.
464 — Bu da geçer.
465 — Buz gibi soğumak.
466 — Boşboğaz.
467 — Boş bulunmak.
468 — Boşta bulunmak.
469 — Boşta kalmak.
470 — Boş gezen.
471 — Boş gezenin baş kalfası.
472 — Boş lâkırdı.
473 — Boş yere.
474 — Boğaz boğaza gelmek.
475 — Boğaz düşkünü.
476 — Buldukça bunamak.
477 — Bol doğramak.
478 — Bol keseden.
479 — Boyacı küpü değil.
480 — Boyası meydana çıkmak.
481 — Boy bos.
482 — Bit yeniği.
483 — Bıyığından kesip sakala ulamak.
484 — Binbir ayak bir ayak.
485 — Bin tarakta bezi olmak.
486 — Biçak kemiğe dayanmak.
487 — Bel bağlamak.
488 — Bel bükmek.
489 — Belini doğrultmak.
490 — Binamaz özü.
491 — Büyük söylemek.
492 — Boynum kıldan ince.
493 — Pabuçsuz kaçmak.

Mehmet Münif

BURSADA TÜRK DAMGALARI
I

Türk dünyasında çobanın kavalından başlıyarak en büyük oymakların kuruluşuna doğru sürüp giden yüzlerce yıllar incelenirse Türkün kavalından başlıyan bütün eşyalarında devam eden damgalarla karşılaşırız.

Folklor ve etnografya incelemeleri bir milletin kendini tanımak ve kendini kendine buldurmak işinde ne kadar değerli rolü olduğunu düşünürsek ata, baba yadigârları olan bu damgaların vereceği neticelerin değeri kendiliğinden anlaşılır.

Anadoluda bu damgaların göze çarpanları büyük hayvanlara ve küçük hayvanlara vurulanlarıdır. Büyük hayvanlara at, sığır damgaları ateşte kızdırılarak, küçük hayvanlara koyun, keçi katranlanarak vurulur.

Ecdat yadigârı olarak atadan oğula kalan ve saygı gibi yeri bulan bu damgalar Anadolunun bütün Türkmenleri arasında yaşamakla beraber Anadoludan Avrupaya geçmiş eski Türk kabilelerinde de aynen yaşamış ve nihayet hicret ve mübadele ile tekrar ana vatana dönenlerle beraber dönmüş olduğunu şimdi görüyoruz.

Bu damgaları toplamakla halk arasında dolaşanların buna muttali olacağı pek tabiidir. Evvelce muhtelif kitap ve mecmualarda neşrettiğim yüzden fazla damgaya bu defa bir haftalık bir çalışma ile daha yüz elli damga katabilmek fırsatını bulduğumdan bahtıyarım.

Bazı arkadaşlarım, ben Bursaya tahvil ettiğim zaman Adanaya nisbeten daha kısır bir muhite düştüğüm için çalışmalarımın Bursa muhitine pek o kadar verimli olmıyacağını düşünerek mektuplarile bana acıyorlardı, ben de bu mütalea ve bu heyecanlı düşünceleri aynen karşıladığımı itiraf ederim. Yalnız bugün büyük bir neşe ve huzur ile ilâve edeyim ki iş ne arkadaşlarımın, ne de benim umduğum gibi çıkmadı.

Bursa muhiti tıpkı Çukurova Türk etnografya ve folklorü alanı gibi tamamen bâkir kalmış ve bütün açıklığı ile çalışkan Türk gençlerine kollarını açmıştır.

Bugün Bursa muhitinde Türk âdet ve ananesi yaşamakta ve her türlü Oğuz ve Türkmen türelerinin izleri bulunmaktadır. Bursada millî hikâyeler, masallar, türküler, oyunlar ve görenekler bulunmakta ve hattâ Oğuz bey damgaları bile eski haliyle kül içine gömülmüş köz gibi ısıtacak Türk canlarını beklemektedir.

Bütün Bursa mülhakatında bilhassa Karacabey ve M. Kemal Paşa gibi hayvan bakımı ve hayvan yetiştirme bölümlerinde doğrudan doğruya eşhasa ait olan hayvan damgaları hâlâ kullanılmaktadır. Bin yaşından çok olan bu âdetin garba en yakın hattâ Avrupaya bile yayılmış olması Türk karakterinin en güzel ve en cazip örneklerindendir. Karacabey ve Mustafa Kemal Paşa kazalarında topladığım ve aynen not defterimin üzerine koyarak kopye ettiğim iki yüze yakın damgaları sevimli okuyucularıma sunarken her damganın sahibi ile yaptığım konuşmaları da kısaca vererek bu damgaların ne kadar muhtelif oymaklardan teşaup ederek birer yurt bulmuş olduklarını hatırlatmak isterim. Karacabey ve Mustafa Kemal Paşa kazalarında büyük baş hayvanlara damgalar Türk âdetleri mucibince kızdırılarak vurulduğu gibi küçük baş hayvanlara kırkımdan sonra katrana bulanarak vurulur. Kızgın damgaların ömrü hayvanın ölümüne kadar, katran damgalarının ise bir senedir.

Bu damgalar daima hayvanların sol ayağının üstüne vurulması âdettir. Bazı eski atçılar bu damgaların yekpare demirden yapılmasını tavsiye etmektedirler. Büyük koyuncular koyunlara damga vuranların en aşağı bir sürü sahibi olmasını ve bundan aşağı koyunu olanların damga kullanmalarını ayıplamaktadırlar. Karacabey ve Mustafa Kemal Paşa kazalarında üç türlü damga göze çarpmaktadır, bunlardan birincisi en eski damgalar, yani babadan, dededen kalma olanlar; ikincisi daha sonra yapılmış ve Arap harflerine benzetilmiş damgalar; üçüncüsü yeni harflerden, koyun sahibi olanlar yahut biraz modern görünmek istiyenlerin kullandıkları latin harflerinden müntahap damgalardır. Ben bu çalışmamda ikinci ve üçüncü nevi damgaların toplanmasını diğer gençlere terkederek mümkün olduğu kadar en eski damgaları toplamağa çalıştım. Şimdiye kadar bir hafta içinde toplıyabildiğim bu damgaları seyahatte olduğum için tetkik etmeden materyal olarak sunmayı uygun görüyorum.

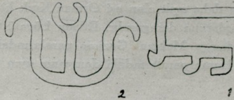
Topladığım bütün damgalar çıktıktan sonra her birini teker teker Divanı Lûgatüttürk ve Macar Vanbirinin neşriyatı ile mukayese ettikten sonra meskûkâtı islâmiye kataloğu ve diğer damgalı paralar ile karşılaştırarak bu husustaki çalışmama son vereceğim.

Bugünkü yazımda sevgili okuyucularıma on tane damga sunuyorum:

Numara 1 — Damga: M. Kemal Paşa kazasının Dümberiz köyünden İlyas Özsoyun damgasıdır.

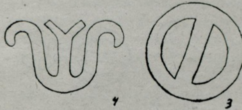
Numara 2 — Damga: M. Kemal Paşa kazasının Merkez Lalaşahin Paşa mahallesinde oturan Arnavut Zeynel Tamer'in damgasıdır. Bu damga

kırk sene evvel Zeynel ağanın koyunlarını satın aldığı Yürük Hüsmen tarafından kendisine verildiğini söylemiştir [1].

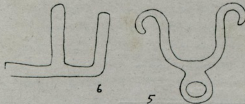
Numara 3 — Damga: M. Kemal Paşa Kum köyü ahalisinden Ali Koç Hasanın damgasıdır.

Numara 4 — Damga: Karacabey Ova Esemen köyünden Mehmet Erimin damgasıdır. Bu damga iki numaralı damgaya benzerlik göstermektedir.

Numara 5 — Damga: M. Kemal Paşa Dümberiz köyünden İlyas Özsoyun damgasıdır.

Numara 6 — Damga: M. Kemal Paşa Ova Esemen köyünden Mustafa Güleçe aittir. Bu damga bozulmuş bir Bayındır damgasına benzemektedir.

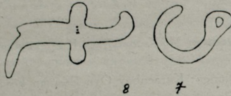

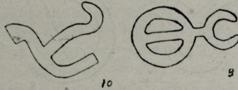
---

[1] Kırım Hanlarından Mengil Giray Hânı evvelin parasında bu damga vardır. Bak: Meskûkâtı Kadîmei İslâmiye Kataloğu, Sahife 210.

Numara 7 — Damga: M. Kemal Paşa Müdam köyünden Hasan Hüseyin Sâkinin damgasıdır.

Numara 8 — Damga: Yumurcaklı köyünden Mustafa Dalak'ın damgasıdır. Bu damganın daha açık olan eşi Orman Kadı köyünden Hafız ağanın büyük baş hayvanlarının damgasıdır. Divanı Lûgatüttürkte Eymür damgasına benziyen bu damga Mahmut Gazinin paralarındaki damgalara daha yakın [2] ve Ergün Hanın paralarındaki damganın aynı gibidir [3].

Numara 9 — Damga: M. Kemal Paşa Kum köyünden İsmail Ceylânın damgasıdır.

Numara 10 — Damga: M. Kemal Paşa Müdam köyünden İbrahim Gezmezin damgasıdır.

Ali Rıza Yalgın

---

[2] Kırım Hanlarından Mengil Giray Hânı evvelin parasında bu damga vardır. Bak: Meskûkâtı Kadîmei İslâmiye Kataloğu, Sahife 45.

[3] Kırım Hanlarından Mengil Giray Hânı evvelin parasında bu damga vardır. Bak: Meskûkâtı Kadîmei İslâmiye Kataloğu, Sahife 33.